

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Česko-německé vztahy: Přátelství na částečný úvazek?

Komparativní výzkum v Aši

Luděk Jirka

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Luděk JIRKA**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Česko-německé vztahy: Přátelství na částečný úvazek?
Komparativní výzkum v Aši**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- a) Úvod
- b) Metodologie
- c) Historická souvislost
- d) Vzájemné styky a ovlivňování
- e) Analýza vztahů na základě literatury
- f) Analýza vztahů v daném regionu
- g) Komparace literatury a regionu
- h) Shrnutí - negativní či pozitivní vztahy, souvislosti, příčiny, důsledky
- ch) Přílohy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- 1) SEIBT, Ferdinand. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. ISBN 80-200-0577-3.
- 2) KOSCHMAL, Walter. Češi a Němci. ISBN 80-7185-370-4.
- 3) Ústav mezinárodních vztahů. Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. ISBN 80-85864-22-3.
- 4) ŠKRÁBEK, Josef. Včerejší strach. ISBN 80-7021-607-7.
- 5) DOLEŽAL, Bohumil. Nesamozřejmá politika. ISBN 80-7021-022-7.
- 6) PEROUTKA, Ferdinand. O české a německé kultuře. ISBN 978-80-7363-0.
- 7) KREJČÍ, Oskar. Český národní zájem a geopolitika. ISBN 80-901506-2-4.

Vedoucí bakalářské práce:

prof. PhDr. Leoš Šatava, CSc.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlášení autora

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Ve Strakoncích dne 26. 3. 2009

Luděk Jirka

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat všem, kteří mi pomohli se vznikem této práce. Především bych chtěl poděkovat prof. PhDr. Leošovi Šatavovi, CSc. za vedení práce, cenné rady a inspiraci. Velké poděkování patří všem, kteří se stali součástí výzkumu a projevili svůj zájem o danou problematiku. Všem patří můj upřímný dík.

ANOTACE

Tato práce se zabývá stavem česko-německých vztahů ve městě Aš v Karlovarském kraji na západě Čech. Podstatná je tragická minulost a současná spolupráce. Hlavním tématem je otázka česko-německého přátelství či nepřátelství v současné době.

KLÍČOVÁ SLOVA

česko-německé vztahy, Aš, přátelství, sudetoněmecké vztahy, nesudetoněmecké vztahy, vztahy ve vyšší třídě, usedlí a „světaznalí“ občané,

TITLE

Czech-german relations: Friendship at half load? Comparative research in Aš

ANNOTATION

This thesis is concerned with the bohemian-german relationships in the town of Aš in the Karlovarský region in the western Bohemia. Important is the tragical history and the contemporary cooperation. The main topic is the question of the bohemian-german friendship and hostility at the present time.

KEYWORDS

Czech-german relations, Aš, friendship, Sudeten German relations, Unsudeten German relations, relations at more highly category, domicileds and „wordly-wises“ citizens

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá výzkumem, který byl proveden v roce 2008 v oblasti příhraničního města Aš. Doplňkovým místem výzkumu byl Selb, který na německé straně sousedí s Aší.

Stěžejní část práce tvoří šetření o vnímání německého národa z pohledu ašských občanů, o zjištění míry nacionalismu a vnímání příslušnosti k českému národu. Do jaké míry jsou Češi v Aši ovlivněni německými vlivy, jak se češství v Aši mění v závislosti na globalizačních tendencích a porevolučních událostech spojených se znovunabytí možností přechodu hranic do NSR a následně sjednocením NDR a NSR. Jedná se o výzkum se zaměřením na českou populaci.

Ve výzkumu jsem zahrnul biografickou a orální historickou metodu se záměrem interpretovat vývoj vztahů v poválečném období a prolínání historie do současnosti. Jakým způsobem ovlivňuje historické povědomí pohled ašských občanů na Němce nebo německou menšinu v Aši.

Cílem práce bylo charakterizovat současný pohled ašských občanů žijících v německém sousedství a ze tří stran obklopených hranicí s Německem. Těsná a odvěká spojitost města s německými vlivy byla hlavním kritériem výběru.

Abstract

This Bachelor's thesis is concerned with the bohemian-german relationships in Aš. The research on the given subject was realized in the area of the frontier town Aš in 2008. The complementary place of the research was Selb, which is the neighbouring town with Aš on the German side of the border.

The main part of the thesis is the research on sensation of the German inhabitants from Aš's inhabitants view and the belonging of the inhabitants of Aš to the Czech nation - to what degree the inhabitants of Aš feel about being influenced by the German influence, how the influence changes at global tendencies and the post-revolutionary happenings connected with re-integration of the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany. The research is focused on the Czech population.

The aim of the thesis was to characterize the historical and the contemporary view of the Aš's inhabitants of the Germans. The inhabitants of Aš are from three sides surrounded by the German border and until the post-war time there was mainly the German population in Aš. The historical connection of the contemporary Czech Aš with German conditions was the main criterion for the choice of the place.

Obsah

1.0	Úvod	9
2.0	Metodologie	10
2.1	Metody výzkumu	10
2.2	Průběh výzkumu	10
3.0	Historické souvislosti	12
3.1	Počátky města	12
3.2	Náboženská situace	12
3.3	Průmysl v Aši	13
3.4	Situace po vytvoření Československa	13
3.5	Situace za války a po ní	14
3.6	Po roce 1989	14
4.0	Vzájemné styky a ovlivňování	16
4.1	Koncept My a oni	16
4.2	Pluralismus a multikulturalismus	17
4.3	Mertonovi typy	18
5.0	Analýza vztahů na základě literatury	19
5.1	Dějiny	19
5.1.1	Poválečná léta 1945-1989	19
5.1.2	Po roce 1989	20
5.2	Vzájemné vztahy	20
5.2.1	Krajanské organizace v Německu	20
5.2.2	Politická a mezinárodní reprezentace vztahů	21
5.2.3	Občanská úroveň vztahů	22
5.2.4	Možné přátelství?	23
5.2.5	Tři úrovně vzájemných vztahů	23
6.0	Analýza vztahů v daném regionu	25
6.1	Historie	25
6.1.1	Německé reálie po odsunutých Němcích v Aši	25
6.1.2	Vnímání německého odsunu	26
6.1.3	Sudetoněmecké a jiné spolky	28
6.1.4	NSR a NDR	30
6.1.5	Rozdílný vývoj Selbu a Aše	31
6.1.6	Muzeum v Aši	32
6.2	Současnost	32
6.2.1	Pracovní migrace	32
6.2.2	Smíšená manželství	33
6.2.3	Známí v Německu	34
6.2.4	Vnímání Němců očima ašských obyvatel	34
6.2.5	Negativní zkušenosti s Němci	35
6.2.6	Usedlí obyvatelé a „světaznalí“	36

6.2.7	Vyšší společenská třída v Aši.....	37
6.2.8	Celkové rozdělení obyvatel Aše.....	39
7.0	Komparace literatury a regionu.....	40
7.1	„Světaznalí“ a usedlí.....	40
7.2	Ašský pluralismus.....	40
7.3	Neochvějný liberál, přizpůsobivý liberál a aktivní rasisti	41
7.4	Sudetoněmecká otázka	41
7.5	Nesudetoněmecké vztahy	42
7.6	Vyšší společenská třída a politické vztahy	43
8.0	Shrnutí	44
9.0	Informátoři	46
10.0	Zdroje	47
11.0	Přílohy	49
11.1	Rozhovor.....	49

1.0 Úvod

Město Aš ležící v nejzazším koutě na západě Čech jsem si vybral pro blízkost německých hranic, neustálém setkávání s Němci a svou specifickou historií. Město Aš je od dalších bývalých (sudetských) měst odlišné v mnoha historických aspektech, např. že Československo za První republiky nepočítalo při stavbě hraničních opevnění v roce 1937 s obranou Aše v případě napadení nacistickým Německem, že ašsko bylo jedním z mála nerekatolizovaných území po Třicetileté válce nebo proměna Aše během let komunistické diktatury. Tyto důvody byly motivací pro výzkum a pro vytvoření bakalářské práce o česko-německém soužití v Aši.

Česko-německé vztahy v Aši se dají rozdělit do tří kategorií – sudetští Němci ve vztahu k Aši, vnímání Němců ve vysoké třídě a česko-německé vztahy v očích běžného ašského občana. Tyto vztahy bych chtěl navzájem porovnat - jak spolu souvisí nebo jak se liší. Výzkum týkající se ašského regionu chci porovnat se všeobecnými teoriemi v literatuře a nalézt shodné či rozdílné znaky. Hypotézou bylo specifické ašské vnímání česko-německých vztahů v tomto městě.

2.0 Metodologie

2.1 Metody výzkumu

Ve výzkumu jsem používal metodu polostrukturovaného i strukturovaného rozhovoru. Používal jsem je v závislosti na ochotě a volném čase respondentů. Snažil jsem se oslovit všechny věkové skupiny, abych mohl výpovědi podle věku rozdělit.

Používal jsem i dotazníkovou metodu. Otázky jsem formuloval systémem volných odpovědí i krátkými odpověďmi ANO/NE. Dotazníkovou metodou jsem oslovoval náhodné kolemjdoucí nebo děti na hřišti. Dotazníky jsem rozdával i příslušníkům rodin svých informátorů.

Nezúčastněným pozorováním jsem se snažil všimnout si německých vlivů, např.: počítat německá auta nebo zkoumat německé reálie po odsunutých Němcích.

2.2 Průběh výzkumu

Terénní výzkum v Aši probíhal ve dnech 18.8. – 31.8. 2008. Do Aše jsem odjížděl s domluveným kontaktem, od něhož jsem přibíral další kontakty metodou sněhové koule. Rozhovory jsem pořizoval na začátku svého výzkumu mezi staršími informátory a poté mezi mladšími informátory. Za staršími informátory jsem docházel domů a mladé informátory jsem náhodně potkával ve městě.

Navštívil jsem Městský úřad, kde jsem pořídil rozhovor s místostarostou a tiskovým mluvčím města. Tiskový mluvčí mi ochotně poskytl knihu o historii města Aše a další materiály týkající se nejen historie, ale i současnosti města. V knize byla přiložena i bohatá obrázková příloha.

Ve volných chvílích jsem prováděl nezúčastněné pozorování na místech s vysokým populačním výskytem - na náměstích nebo na hlavních silničních tazích. Při pozorováních jsem si všiml stojících či sedících lidí, které jsem také žádal o vyplnění dotazníku nebo o rozhovor.

Při výzkumu jsem kontaktoval krajany z Aše žijící v jiných městech či státech. Od informátora z Aše jsem získal kontakt na jednoho krajana a prostřednictvím internetu jsem našel další. Snažil jsem se jim stejně jako lidem v Aši podávat otázky jednoduchou formou podobné dotazníkům.

U příležitosti návštěvy muzea i dalších částí města jsem se snažil nalézt historické německé reálie přežívající v českém prostředí. Tyto reálie jsou patrné nejen na názvech ulic nebo náměstích, ale i na vzhledu starých domů nebo ulic. S pomocí jedné informátorky jsem odjel do Selbu na jeden den. Snažil jsem se zde vypořádat, jak se Selb oproti Aši po válce změnil.

3.0 Historické souvislosti

3.1 Počátky města

První zmínky o městě Aš pocházejí ze 12. století, kdy se zde usadili němečtí kolonizátoři. Největší vliv získali pánové z Neuburgu a do roku 1331 několikrát změnilo město svého vládce – buď vzal pány z Neuburgu pod svou ochranu český král nebo německý císař. Natrvalo se stali pánové z Neuburgu leníky českého království až za Jana Lucemburského (Kolektiv autorů, 2005).

Koncem 14. století zemřel po meči poslední muž z rodu Neubergů a ašsko tak přešlo do rukou Zedtwitzů. V husitských válkách nastal rozkvět ašska, válka se regionu téměř nedotkla. V nich stáli proti sobě husité a katolíci, národnostně nerozdělení - na straně německých katolíků bojovali Češi a Němci se účastnili bojů v husitských řadách (Seibt, 1996). Politická moc Zedtwitzů se tak stabilizovala (Kolektiv autorů, 2005) a s autonomií ašska neměli vážné problémy. Vliv protestantství přišel do ašska až učením Martina Luthera, který ovlivnil náboženskou situaci v Aši.

3.2 Náboženská situace

Po Třicetileté válce se protestantské ašsko podvolilo rekatolizaci a řada protestantských duchovních musela utéct do zahraničí. Opět zde nehrála roli národnost. Obyvatelé ašského městyse docházeli za učením své víry do německých protestantských zemí, kde neplatila rekatolizace a na ašsko tak působil protestantský ráz i po Třicetileté válce - obyvatelé odcházeli do německých zemí své děti pokřtít, uzavírat sňatky a navštěvovat evangelické kostely (Kolektiv autorů, 2005).

Násilnou reakci císařského dvora pocítila Aš v roce 1774. Marie Terezie vyhlásila tzv. Temperamentní body, které neumožňovaly v ašském regionu jiné náboženství než katolické. Obyvatelé Aše změnili své náboženství na katolické. Temperamentní body byly zavedeny na pozadí tíživé sedmileté války v letech 1756 - 1763, kdy nedaleko Aše, u Nebes, došlo roku 1759 k bitvě, která způsobila chudobu regionu. Hospodářská izolace za Marie Terezie uspořádala rozhodnutí Zedtwitzů pro ukončení svého autonomního vývoje (Kolektiv autorů, 2005).

3.3 Průmysl v Aši

V 18. a 19. století se Aš proslavila díky textilnímu průmyslu. Významné bylo tkalcovství a plátenictví nebo pletařský a krajkářský průmysl. Utlumení bylo za hospodářské krize Rakousko-Uherska v roce 1873, kdy řada dělníků přišla o práci. Válečná léta 1914 znamenala konec ašského textilního průmyslu.

Od německé kolonizace do pádu habsburské říše byla Aš prakticky německým městysem. Při své poloze a historii tvořila Aš „předhradí“ do Německa. Naprostá většina populace ve městě byla německá a Češi zde tvořili pouze obchodnickou vrstvu.

3.4 Situace po vytvoření Československa

Rozčarování sudetských Němců spojené s vytvořením Československé republiky v roce 1918 vedlo k národnostním problémům a k touze německých separatistů připojit ašsko k Bavorsku. Následující léta První republiky ovšem už probíhala klidněji. Byly vystavěny pomníky a pojmenovány ulice po významných rodácích německého původu za spolupráce Čechů i Němců. V roce 1930 žilo v Aši přibližně 25 000 Němců a 300 Čechů, v okrese 42 000 Němců a 500 Čechů. Přestože Aš byla městem s vysokou početní převahou německého obyvatelstva, byla zde zavedena, podobně jako jinde v sudetských městech, česká správa. Pro meziválečnou Aš byla charakteristická vláda menšiny nad většinou.

Aš byla sídlem Německé sociální demokratické strany (DSAP), která se řadila k aktivistickým politickým stranám (spolupráce s ČSR) a město tak bylo nasměrováno k dobrému vzájemnému soužití. V Aši se žilo klidně až do roku 1929, kdy došlo k hospodářské krizi. Znamenala zhoršení česko-německých vztahů a příklon Němců k nacismu (Seibt, 1996). Hitlerovský fanatismus, založení Sudetoněmecké strany (SDP) Konrádem Henleinem právě v Aši a roztrhnutí sudetských Němců odtrhnout se způsobilo katastrofu ve vzájemných vztazích – k Mnichovské dohodě a připojení Aše k Německu roku 1938.

3.5 Situace za války a po ní

Sudetští Němci se v počátcích války neodvraceli od Hitlera., ovšem poslední dva roky války 1943-1945 souvisely s protihitlerovskými náladami (ve všech sudetských krajích) a Němci začali poukazovat na své padlé. Část Němců bylo odvezeno do koncentračních táborů, část byla totálně nasazená a část padla v přímém boji podobně jako spousta Čechů (Seibt, 1996).

Po roce 1945 došlo k odsunu německého obyvatelstva, který souvisel s protiněmeckými náladami a vytvořením „kolektivní viny“. Nenávist se zvětšovala objevováním koncentračních táborů a zvěrstev, kterých se nacisté dopouštěli. Mnozí Němci měli za války tragický osud nebo byli proti své vůli strženi do nacistické ideologie - na ně se však zapomnělo. Z ašského regionu bylo odsunuto 18 000 sudetských Němců, přičemž mnozí zde zůstali jako tzv. odborníci. Někteří současní ašští občané odsuzují chování Čechů, kteří si z Aše brali německý majetek a odváželi je do vnitrozemí k vlastnímu obohacení. Odsuzují i odsun Němců a násilnosti s ním spojené. Počet obyvatel Aše klesal až do 60. let 20.století, kdy se zastavil na čísle 11 000 a v současnosti jen nepatrně roste. Oproti předválečnému období klesl počet obyvatel o 9000 lidí. Přibližně 3000 Němců odešlo dobrovolně za příbuznými či známými do Německa. Po válce se v Aši usídlili Češi z Volyně na Ukrajině, Podkarpatské Rusi nebo Banátu.

Po válce ašsko a celé Československo spadalo pod sovětskou sféru vlivu. V letech komunistické diktatury byla hranice s NSR uzavřena, zatímco s NDR otevřena. Styk tak probíhal s NDR, zatímco s NSR se neudržovaly téměř žádné kulturní či lokální politické kontakty, což vedlo k ochlazení vztahů s NSR (Ústav mezinárodních studií, 1996). V letech 1948 – 1989 byla Aš přestavěna – historické budovy byly likvidovány a stavělo se v moderním funkcionalistickém stylu, jehož dědictví nese Aš dodnes.

3.6 Po roce 1989

V souvislosti s pádem východního bloku po roce 1989 a otevřením hranic došlo ke zlepšení vztahů s NSR. NDR a NSR se dohodou 2 + 4 v roce 1992 znovu sjednotily a vzniklo SRN. Na ašsku jsou zakládány kulturní spolky poukazující na společnou česko-německou minulost. Cesta k přátelským česko-německým

vztahům jsou i vzájemné návštěvy z obou stran, uzavírání smíšených manželství nebo přispívání do německých a českých tiskovin z pohledu opačné strany. Se vstupem do EU a NATO se nabízí možnost ještě bližšího styku.

4.0 Vzájemné styky a ovlivňování

4.1 Koncept My a oni

Vztah mezi dvěma osobami nebo skupinami popisuje **Zygmunt Bauman** (Bauman, 1996). Stěžejní **koncept „My a oni“** je vyjádřením soupeřivosti osob či skupin. Skupina je místem pro seberealizaci nebo emocionální vypětí jedinců. Vytváří pro své členy pocit jistoty, emancipaci, hranice bezpečí a pocit vzájemné sounáležitosti. Ve skupině si členové vytváří pocit vzájemné spolupráce a pomoci, přičemž nesoulad mezi členy je eliminován svou vlastní sounáležitostí. Sounáležitost je neprostupnou hranicí, která by se stala prostupnou při nalezení bezpečí v okolí skupiny. Při poklesu nebezpečí a nejistoty v okolí skupiny ztrácí skupina svou sounáležitost a může se rozpadnout. „Ti druzí“ jsou skupinou částečně vymyšlenou. Skutečná může být hmotná skupina, ale fiktivní je představa jejích útoků. V zájmu udržení skupiny je nutné vytvoření druhé uzavřené skupiny. Vytvoření nepřítele je odůvodnitelné, ale málokdy skutečné (může jím být např. žido-zednářské hnutí). Teorie „My a oni“ se stává modelem pro vytvoření a integrování vlastní skupiny a její segregaci od jiné.

Druhá skupina se nemusí chovat nepřátelsky, ale jejich projevy mohou být vnímány jako nepřátelské. Podobné vztahy se tvoří zejména při vzájemném kontaktu. Podněty jsou mimika nebo řečená slova - pokud někdo ze skupiny cokoliv vysloví, může to být bráno členy jiné skupiny jako zavrženíhodné nebo nevhodné, přestože se může jednat o vyslovení toho samého jako v první skupině. Při náznaku nespokojenosti s činností skupiny jsou členové povinni bránit svou skupinu. Při bránění skupiny mají členové pocit, že zastávají pravdu. Pouze jejich skupina má pravdu a pokud ji přesto nemá, tak ji nepřiznají. Zpravidla se jedná o nepřítele bez ctnosti, bez dobrého úmyslu a bez možnosti se před ním obhájit.

Znaky konceptu „My a oni“ lze použít na hloučky lidí ve třídě nebo na pracovišti, stejně jako na organizace nebo státy. Fiktivního nepřítele použil východní blok při vytváření loajální společnosti. Pro tuto práci je důležité uplatnit koncept „My a oni“ na dvou národech. Nepřítel národa nebo státu je jiný národ nebo stát.

Zygmunt Bauman svou teorii dále rozvinul (Bauman, 2003). Pro lidi žijící v městské čtvrti je existence odlišného a do čtvrti nepatřícího vnímáno jako ohrožení

vlastního bezpečí. Toto bezpečí je v místech, kde se lidé dobře znají a nejsou si navzájem odcizení. Odcizení je při každodenních úkonech, kdy člověk musí opustit známé prostředí, aby mohl jít za požitekem. V takovém případě se z domácího stává odcizený požitekář (Zygmunt Bauman jej označuje jako „zevloun“). Požitekář nevnímá cizí prostředí, bagatelizuje jej nebo ignoruje a snaží se nevnímat míru nebezpečí, které mu hrozí. Požitekář je tak v důsledku odcizení a bagatelizace nebezpečí arogantní vůči prostředí cizích lidí, toužících po soukromí a bezpečí.

Požitek je označován Zygmuntem Baumanem jako směna. Jedná se o směny zboží, o slovní směnu nebo služby. Při směně je dotaz ohledně soukromí směňovatele nebo směňovaného vtíravý, proto se jednání omezuje na neosobní informace.

Po naplnění požitku se požitekář vrací do prostředí, které je mu důvěrně známé. Z bývalého požitekáře se stává domácí a směňující. Domácí je mezi domácími a ne cizinec mezi domácími – opustil bagatelizaci nebezpečí a nachází se v důvěrném bezpečí. Při kontaktu s cizincem a směňovaným se stane směňovatelem.

Požitekář je většinou v vyšší třídě, ignoruje postavení nižší třídy (domácích) a je mu k nim bez problémů umožněn vstup. Míra bagatelizace a ignorace postavení domácích je vyšší s rostoucím sociálním statusem. Vstup nižší třídy do vyšší není vůbec samozřejmý.

4.2 Pluralismus a multikulturalismus

Sartoriho teorie pluralismu a multikulturalismu je další koncept etnických vztahů ve společnosti (Sartori, 2001). V pluralismu se kulturní prvky protínají a společnost je stále otevřená. Otevřená je díky identitám, které dokáže pluralismus posílit, ale i přesměrovat, a tak se mění. Je vytvářen soubor identit navzájem přemístujících a sbíhajících do jednoduté společnosti. Provázanost identit tvoří solidaritu a toleranci. Tvoří síť, spojující kulturní prvky. Tato síť mnohosti identit uskutečňuje toleranci a integraci pluralismu. Stává se tak uzavřeným celkem. Pluralismus je tak posilován do jednoho celku.

Multikulturalismus znamená přetváření kulturních prvků do skupin. Multikulturalismus nevytváří otevřenou společnost a jím způsobené posilování kulturních prvků v etnických skupinách vede k rozbití pluralismu. Etnické skupiny

poté nevytváří toleranci k otevřené jedolité společnosti, ale k rozdrobení. Identity se nepřemísťují a netvoří síť propojených prvků. Identita se nemění, je multikulturalismem posilována a vede k vyzdvihování sebe sama na úkor vyzdvihování jedolité pluralistické společnosti. Soubor polarizujících se identit může vést k rozpadu společnosti. Multikulturní společnost je dezintegrována kvůli etnickým skupinám, které samy volají po integraci.

Multikulturalismus rozděluje nepevně spojené a pluralismus spojuje nepevně rozdělené kulturní prvky ve společnosti. Multikulturalismus vyzdvihává kulturní odlišnosti a poukazuje na kulturní kořeny. Pluralismus kulturní odlišnosti nevyzdvihuje, ale přemísťuje je do celé společnosti.

4.3 Mertonovi typy

Robert K. Merton (Merton in Giddens, 1999) rozdělil **chování většinové populace vůči menšinám do čtyř kategorií:**

- a) Neochvějný liberál - nemá žádné předsudky a snaží se proti nim i přes vlastní riziko bojovat.
- b) Přízpůsobivý liberál – nemá předsudky, ale splývá s davem a nechce jít proti většině.
- c) Opatrný rasista – má předsudky, ale vzhledem k zákonům nebo vlastním zájmům se chová rovnostářsky a nediskriminuje menšiny.
- d) Aktivní rasista – má předsudky vůči menšinám a diskriminuje je.

5.0 Analýza vztahů na základě literatury

5.1 Dějiny

5.1.1 Poválečná léta 1945-1989

Po válce došlo ke spekulativnímu rozhodnutí československé vlády – k odsunu Němců. Dá se říci, že čím více Němců v letech 1939-1945 projevovalo svou krutost, tím více se hněv českého obyvatelstva po válce nestavěl proti nacistickému režimu, nýbrž proti německému obyvatelstvu (Nadace Bernarda Bolzana Ackermann-Gemeinde, 1996). Prezident Beneš od začátku války počítal s německým odsunem, nikoliv však s úplným odsunem všech Němců. Podobně jako lidé žijící v Protektorátu čísla budoucích odsunutých Němců postupně zvyšoval. Po válce následoval tzv. „divoký odsun“, charakterizovaný násilím a porušováním lidských práv. Postupimská konference změnila tvář odsunu z „divokého“ na „organizovaný“. Celkově bylo odsunuto kolem 3 000 000 Němců, o osudech dalších 225 000 není nic známo a kolem 5000 Němců spáchalo sebevraždu (Ústav mezinárodních studií, 1996). Většina Němců odešla do Bavorska. Odsun vyvolal silný ekonomický úpadek ČSR. Podle literatury se za nenávisť k Benešovi skrývá nenávisť vůči československému státu (Richter, 2003), podle jiných byl právě Beneš nucen jednat mezi dvěma zly (Škrábek, 2002). A další si myslí, že První republika neměla v roce 1918 vzniknout, nebyla politicky stabilní (Krejčí, 1993).

Poválečná léta 1945-1989 jsou obdobím studené války mezi Východem a Západem. Vztahy k Německu byly zpočátku chladné, ze strany Čechů pochopitelně rozpačité a nedůvěřivé (Beneš, 1948). Německá demokratická republika prosazovala své zájmy vůči Československé socialistické republice a také na výzvu NDR překročila vojska Varšavské smlouvy československé hranice v roce 1968.

V NSR se prozápadní orientace obrátila proti Československé socialistické republice a vztahy mezi těmito dvěma republikami byly zvláště mrazivé (Ústav mezinárodních studií, 1996). Ochladnutí vztahů nastalo v roce 1968. Západně orientovaná NSR nedůvěřovala východně orientované ČSSR. Napravení špatných vztahů bylo možné až po sjednocení Německa a po pádu Sovětského svazu.

5.1.2 Po roce 1989

V roce 1992 podepsalo znovu sjednocené Německo (SRN) s ČSFR smlouvu o přátelské spolupráci a v německých i českých médiích se po roce 1989 spekulovalo o budoucí společné koexistenci, přestože měly (médiá) často odlišné aspekty (Koschmal a kol., 2001). Navíc podle Nadace Bernarda Bolzana strach z Německa vede u českých politických stran k odmítání evropské integrace (Nadace Bernarda Bolzana Ackermann-Gemeinde, 1996). I někteří čeští autoři přiznávají politické omyly ohledně česko-německých vztahů po Sametové revoluci (Doležal, 1997). Jedním z neujasněných problémů je stále odsun Němců.

5.2 Vzájemné vztahy

5.2.1 Krajské organizace v Německu

Krajskými (sudetoněmeckými) organizacemi jsou Ackermann-Gemeinde, Seliger-Gemeinde, Witiko-Bund a Sudetendeutsche Landsmanschaft. Všechny vznikaly za „železnou oponou“, v západním prostředí bez možnosti konfrontace svých zájmů vůči komunistickému Československu (Seibt, 1996). Působí v Německu a jsou předznamenány odsunem Němců a všech reálií s ním spojených. Tyto reálie stojí v rozporu k českým zájmům. Zřejmě nejvýznamnější organizací je Sudetendeutsche Landsmanschaft, vyznačující se svou agresivitou a nátlakem na německou a českou vládu. Požadavky Sudetendeutschen Landsmanschaft jsou: Odsouzení násilného začlenění sudetských Němců do Československa, charakteristika vyhnání jako zločinu, přiznání práva na návrat, zrušení prezidentských (Benešových) dekretů, restituci majetkových škod sudetských Němců při odmítnutí čs. reparačních nároků a souběžné dosažení podpory všech těchto požadavků německou vládou (Ústav mezinárodních vztahů. Václav Kural, Krajské organizace sudetských Němců v NSR, 1998).

Napadnutelný je hned první požadavek. Sudetendeutsche Landsmanschaft vnímá vznik Československa roku 1918 jako násilné začlenění německého sídelního prostoru pod československou vládou, která navíc ignoruje právo na sebeurčení. Vývoj a průběh dvacetiletého trvání Československa měl ukázat na neschopnost řešit národnostní problém, přičemž příklonem sudetských oblastí k nacionálnímu

socialismu a společně s hitlerovci rozbití suverénnosti a samostatnosti československého státu měla být dovršena neschopnost a léta 1938 – 1939, stejně jako léta odsunu 1945 - 1946 jsou důsledky, na které doplatily hlavně Němci. Sudetendeutsche Landsmanschaft dále na příklad poukazuje na incident při založení Československé republiky, kdy při snaze jižní části Sudet o zapojení pod Rakousko postřílelo československé četnictvo 54 sudetských Němců. Ovšem léta bídy československého obyvatelstva 1939 – 1945 připomínány už nejsou (Ústav mezinárodních vztahů. Václav Kural, Krajanské organizace sudetských Němců v NSR, 1998).

Snahy Sudetendeutsche Landsmanschaft byly i ve svých počátcích arogantní bez přístupu k vlastní sebereflexi (Seibt, 1996). Pocit zahořklosti, který v sobě nesou jeho členové jsou výsledkem boje o Československou republiku a Českou republiku. Udělené rozhodnutí může vnést do práv států i do mezinárodního práva značné rozpory. Problémem Sudetendeutsche Landsmanschaft je politická angažovanost bez politického mandátu. Nepolitická organizace může tlačit na svou i na cizí vládu, ale bez posvěcení obou vlád je jednání Sudetendeutsche Landsmanschaft bezvýsledné. Navíc Sudetendeutsche Landsmanschaft je organizace bez politických ambicí, ačkoliv se snaží své zájmy politizovat. Může vytvářet nátlak na německou vládu, nemůže však jednat s českou vládou jako rovný s rovným. Jedinou politickou stranou navazující na aktivistickou prvorepublikovou Německou sociální demokracii, je Seliger-Gemeinde, pojmenovaná po prvorepublikovém zakladateli strany Josefu Seligerovi. Ta však nedokázala nalézt místo v německé politice a zůstala nepolitická. (Ústav mezinárodních vztahů. Václav Kural, Krajanské organizace sudetských Němců v NSR, 1998).

Mezi spolupracující organizace patří např. Collegium Carolina, Česko-německý fond budoucnosti či Česko-německá komise historiků, které se snaží obnovit přátelství.

5.2.2 Politická a mezinárodní reprezentace vztahů

Německá vláda, stejně jako česká, se staví proti požadavkům Sudetendeutsche Landsmanschaft (zpočátku stála při Sudetendeutsche Landsmanschaft bavorská vláda, poté se však odloučila (Ústav mezinárodních

vztahů. Václav Kural, Krajanské organizace sudetských Němců v NSR, 1998)). Výsledky jednání nespádají do národní politiky. Sudetendeutsche Landsmanschaft tedy vyvíjela nátlak na německou vládu, ta však potřebuje rozvíjet dobré vztahy s Českou republikou a nikoliv je vyostřovat. V tomto ohledu nevyšla německá vláda Sudetendeutsche Landsmanschaft vstříc.

Pro německou i českou vládu je minulost přežitá a v současnosti se snaží vytvářet dobré vztahy. Rozdíl mezi Sudetendeutsche Landsmanschaft a politikou je otázka dořešené či nedořešené minulosti. Sudetendeutsche Landsmanschaft zastupuje občanská práva, nikoliv politiku. Politika znamená více než zájmy Sudetendeutsche Landsmanschaft a smlouva mezi Československým a NDR z roku 1950 a mezi Československou socialistickou republikou a NSR z roku 1973 upřednostňovaly současné přátelské vztahy před minulostí.

Uzavřené smlouvy byly v česko-německých vztazích zásadním zlomem, který se snaží Sudetendeutsche Landsmanschaft bagatelizovat. Problémem je protiprávnost smluv vzhledem k současné právní neexistenci obou historických států. (Nadace Bernarda Bolzana Ackermann-Gemeinde, 1996). Smlouva tedy nemůže být platná a je protiprávní. Česká vláda se odvolává na Postupimskou konferenci, která legalizovala německý odsun. Německý odsun probíhal již před Postupimskou konferencí jako „divoký“, zatímco po ní byl „organizovaný“. Navíc se vláda spojeného Německa za smlouvy staví i v současnosti.

5.2.3 Občanská úroveň vztahů

„Statisíce Němců navštívilo v posledních dvaceti třiceti letech svou starou vlast, pátralo po všech těch nepostižitelných nitkách vazeb mezi vlastí, mládím, plody životního úsilí a rodičovským hrobem. Jiné než přátelské kontakty s nynějšími majiteli kdysi jejich domů nejsou prakticky známy a o nějakém pobouření či rozruchu kolem takových „znovushledání“ neexistují zprávy vůbec žádné. Ovšem nějaké explicitní plány na smíření pro případ nepředvídaného otevření hranic neexistovaly - jak taky jinak!“ (Seibt, 1996: 376). Před pádem komunistického režimu v ČSSR nebylo s NSR možné žádné vyrovnání, obě strany stály na jiných ideologických stranách.

Záleží na postoji mladé generace, jak se postaví k česko-německé otázce. Starší generace je poznamenána vyhroceným konfliktem za První republiky a během

druhé světové války, přičemž svým myšlením ovlivňovala i své děti. Na počátku devadesátých let se uplatnil v mladé německé generaci odklon od své minulosti a pochopení jejího špatného důsledku (Ústav mezinárodních vztahů. Václav Kural, Krajanské organizace sudetských Němců v NSR, 1998). Odklon od minulosti, který se uplatňuje v německé společnosti se setkává s pochopením i u mladé české generace. Po pádu východního bloku se vytváří mezi oběma zeměmi přátelství (Ústav mezinárodních vztahů, 1996).

5.2.4 Možné přátelství?

V německých a českých médiích se po roce 1989 spekulovalo o budoucí společné koexistenci, přestože měla (médiá) často odlišné aspekty (Koschmal a kol., 2001). Tato idea se dá uplatnit na počátku 90. let, ale bylo nutno ujit kus cesty, než se nabral cíl přátelství. Média často poukazují na jeden nepřátelský konflikt v zákrytu několika přátelských příběhů. V každém kolektivu se střetnou jednotlivé individuality. I nepřátelské konflikty ovšem směřují ke vzájemnému pochopení.

V roce 1991 tvořili občané německé národnosti 0.5% obyvatelstva České republiky, přičemž nejvíce jich žilo v sokolovském okrese (6.1%) a v okresech Karlovy Vary, Teplice a Cheb žilo 2-3%. Němečtí občané jsou potomci sudetských Němců, ale i nově příchozí z Německa (Šatava, 1994).

5.2.5 Tři úrovně vzájemných vztahů

Jsou popsány tři kategorie vzájemných vztahů podle literatury. Vztahy by se daly rozdělit na

- a) politické (vyšší třída)**
- b) sudetoněmecké (krajanské)**
- c) nesudetoněmecké (občanské)**

Politické vztahy jsou vzhledem k mezinárodním vztahům a ochraně politických a státních zájmů klidnější než krajanské (sudetoněmecké). Nesudetoněmecké vztahy jsou úzce specifikované a není možné generalizovat obraz česko-německého soužití na celém území České republiky. Nesudetoněmecké vztahy

jsou ovlivňovány prožitými zkušenostmi, přírodním prostředím i samotnou kulturní blízkostí obyvatel (Peroutka, 2008). Je možné konstatovat, že nelze srovnat nesudetoněmecké vztahy se sudetoněmeckými pro vnitřní rozdílnost. Fungují na jiném základu – ať se jedná o prožitou či neprožitou zkušenost nebo o jinou generaci. Sudetoněmecké vztahy jsou útočnější a méně smířlivé než nesudetoněmecké. Při srovnání nesudetoněmeckých vztahů a politických je nápadná shoda neútočných či málo útočných forem česko-německého dialogu, nedá se však naznačit ani jasný mírumilovný a chápavý postoj. Politika má jiné cíle než mají občané, které je naopak nutné lokálně konkretizovat. Tyto tři kategorie nám slouží jako náskres možných vztahů podle literatury.

6.0 Analýza vztahů v daném regionu – na základě terénního výzkumu

6.1 Historie

6.1.1 Německé reálie po odsunutých Němcích v Aši

Na česko-německé vztahy Aši se nahlíží rozdílným pohledem – vzhledem k minulosti a k současnosti. Jeden z důvodů současného nekonfliktního přístupu je odsunutí problémů minulosti a nabrání pozitivního směru v přítomnosti.

Při výzkumu jsou nápadné reálie zbylé po odsunutých německých obyvatelích Aše. Je to např. víko od kanalizace nebo různé architektonické prvky na starých domech, přičemž nejstarší používaná budova Aše je radnice z první poloviny 18. století. Další prvky německé kultury jsou nápadné především na dalších dominantách města, jakým je katolický kostel nebo místní střední škola.

Původní německé domy jsou obydleny především lidmi přichozími po válce a jsou soustředěny do středu města. Většina významných německých vil je umístěna do městských nebo státních služeb. Představitelé města věnují pozornost budovám po odsunutých Němcích.

„Když si představíte kopec, kde jsou malé domky, jeden nad druhým. Chodí se tam po schůdkách, úzké uličky...prostě malebné místo, které ti Němci, ti původní obyvatelé zbudovali, já nevím 200-300 let. Má to svojí pěknou historii a pak najednou šmahem to zmizelo, je to pryč, je to vybouraný. Takový krásný baráky se bouraly. To se tady bouralo ve velkém. Tam, kde byli ty starý domy jsou buď paneláky nebo stromy.“ (informátor č. 5)

Ašští občané se vrací k některým historickým záležitostem po sudetských Němcích. Jedním z nich je častá vzpomínka na Gustava Geipela, významného ašského rodáka, o kterém se zmiňuje starší informátorka: *„Ašskej fabrikant za Němci, po převratu sem začal jezdit a ačkoliv mu to všechno sebrali, tak začal do Aše strkat peníze. I takoví se našli.“ (informátor č. 1)* Po Gustavu Geipelovi je v Aši pojmenována ulice, ale podobných německých pojmenování se dá v městě nalézt více. Je zde socha Martina Luthera, který se těší v Aši velké oblibě. Zavedl do Aše

protestantství, které si tato oblast jako jedna z mála udržela i po Třicetileté válce, až do doby Marie Terezie. I na toto období jsou ašští občané hrdí a rádi jej připomínají.

„Ten chudák zas měl tu smůlu. Za bouře Kyril na něj spad buk veliký a tak ho zdemoloval, že je asi v opravě, ale teď už tam zase stojí. A kvůli němu prý nepřijel, měl sem přijet dokonce císař: 'Tam nejedu do té Aše, tam stojí...tam stojí ten Luther, tam já nepojedu.' A nejel.“ „A je to jediná socha v Čechách.“ (informátor č. 2)

Další sochou v Aši s německým původem je socha Johanna Wolfganga Goetha, po němž je ve městě pojmenováno i náměstí. V Aši lze najít německá označení, ovšem pod vlivem východního bloku převažují označení levicová nebo česká.

6.1.2 Vnímání německého odsunu

Německý odsun je obyvateli Aše vnímán s časovým odstupem. Postupně klesala nenávisť k nacistickému Německu a narůstalo vnímání německého denacifikovaného obyvatelstva. Ašští občané vzpomínají na německý odsun negativně, stejně jako na rabovací gardy příchozích Čechů z vnitrozemí Československa. Na odsun a všechny okolnosti s ním spojené byli dotazováni především starší občané, mladší se na něj dívají jinak.

„Tam pokud vím, s těmi Němci žádné problémy nebyli. Oni byli slušní takoví, i v motoráčku vás pustili sednout. Oni byli skrouhlí. A potom zákaz po válce. Oni měli večerku nějak v osm hodin, nesměli už po osmej být venku. A to netrvalo dlouho...co si tak pamatují, půl roku. A pak už šli na pivo, už byli v hospodě. Tak byla to blbost: že se s nimi nesmíme stýkat, nám řekli na úřadě. Ale tak nestýkejte se, když jedete s jedním v jednom vláčku v jednom voze. Oni pozdravili, německy sice, ale byli slušní. Pak se to nějak zvirtlo, že začali...do odsunu šli rychle. Já si fakt nemůžu stěžovat.“ (informátor č. 3)

Někteří Němci se chovali k Čechům dobře:

„Byli tady ty mistři odborníci, barvíři. Tady bydlel jeden pán...strašně dlouho přemlouvali, aby zaučil ty Čechy...textil nevěděli. Potom jim teda nabídli, že tady můžou zůstat, si já pamatuji. Dost Němců tady zůstalo co já vím. A kdo tam nikoho neměl, přímo kdo by ho podporoval, tak se tam moc nehrnuli. Ale šžili se s námi. Já vím, že v obchodě klidně ještě mě dala i přednost, když jsem stála ve frontě a držela jsem za ruku Dášu, tak mě řekla, ať jdu před ní, že nikam nespěchá, Němka. Tak si říkám, no nebyli zas tak vůči každému stejně. Nechovali se, že by nějak byli sprostí nebo vulgární.“ (informátor č. 3)

„Že jdou do odsunu, to jsme se tam šli jednou podívat. To bylo vedle okresu před kinem, veliký plac a tam byli nákladáky takhle a oni je tam tím ranečkem třicetikilovým...každý tam měl. Na žebřík vylezli a odjížděli. Jednou jsem se byla na to dívat a nebylo mě dobře. Tak už jsem tam víckrát...mně neublížili. Já si pamatuji, jak se o to drali ti Češi, co sem přišli ti draví takový co kradli. A nosili to a chodili v těch kožichách a Němci ještě nebyli odsunutí, ti ještě tady byli. Čili oni měli takovou odvalu si to obléct a ta je třeba potkala a věděla, že to je její kožich.“ (informátor č. 3)

Všichni Němci nebyli stejní (zmíněný otec je z německo-židovské rodiny)

„Že ten náš byt je komplet zařízený, všechno, pěkný byt. Že tam byl nějaký říšský Němec, se tam přivandroval z Německa. A když se to s Německem houpalo, tak všechno sebral a odstěhoval se do Německa ještě před koncem války. Tak jsem byla s tátou na Národním výboru, tam jsme se to dozvěděli...a to mu povídal ten ouřada: „Ale prosím Vás, tady je tolik vil, vždyť si něco vyberte a mi ty Němce vyhodíme.“ „A tohle já dělat nebudu, to dělali oni s námi.“ A vysloveně mu řek: „Tak něco si vyberte a jestli tam ještě bydlí Němci, tak my je vyhodíme.“ (informátor č. 1)

Češi v tragické poválečné situaci měli vůči německému obyvatelstvu velké antipatie a nedokázali rozlišovat mezi antinacisty a nacisty. Nenávist směřovala proti všem. V Aši zůstali němečtí odborníci, kteří se častokrát rozhodli dobrovolně odejít do Německa. Necítili potřebu v Aši zůstat.

„Ta nenávisť vůči Němcům...to samo prostě z těch lidí z většiny, aspoň co já znám, z těch lidí to prostě vyplynulo. Je to pryč. Němci jezdí sem, neznám nějaký národnostní incident, který by vzniknul, protože někdo je Němec. (informátor č.5)“

Mladší generace si národnostní problémy ze strany Němců i Čechů nepamatuje. Svě představy o česko-německých vztazích směřují pouze na dobu po Sametové revoluci. Přesto bylo překvapující, že skupina pěti mladých lidí (mezi 10 - 15 lety) vyplnila dotazník negativně vůči Němcům.

6.1.3 Sudetoněmecké a jiné spolky

Mezi německým Selbem a českou Aší existují dobré vzájemné vztahy. Někteří ašští občané přispívají novinovými články do selbských tiskovin z ašského regionu. Německý zájem o Aš tak trvá. V Aši fungují i česko-německé spolky, z nichž nejvýznamnější je krajansko-sudetský spolek Verněřovští rodáci. Tento spolek tvoří především odsunutí sudetští Němci, s nimiž se snaží Aš spolupracovat. *„Naopak, my jsme...přes ty verněřovský Němce se podařilo obnovit hřbitov starý jako pietní místo. (informátor č.4)“* Město Aš dále spolupracuje s městem Rehau na vytvoření muzea o historii Aše. Dalšími spolky jsou Smrčinský spolek Aš nebo Klub přátel Aše. Všechny krajansko-sudetské i další spolky se snaží spolupracovat. Pouze jediný spolek jmenovaný informátorem má údajně roznášet protičeské letáky.

„Tady chtějí obnovit železniční železniční spojení mezi Aší a Selbem německým, takže nějaký ten spolek možná...hlavně máme zájem ten železniční spojení obnovit. Tak tím způsobem brojí.“ (informátor č. 4)

Otázka ohledně sudetských Němců a návštěvníků z Německa:

„Existují, máme s nima velice dobré kontakty.... Se podíleli nejenom finančně na té obnově, ale i tím, že opravdu manuálně tam pracovali a nadále pracují s vedením hřbitova. A na příklad poslední akce, která...kterou jsme...které jsme se zúčastnili jako město a pořádal to Společenský spolek Aš, tak bylo Otevření Evropy. Je to vlastně na bývalém místě zvaném Újezd a je to přímo přes Mlýnský potok mezi Českou republikou a Německem. Tam právě tento spolek je rovněž velice aktivní a

kontakty které máme...pak je tady spousta lidí, který sice nejsou organizováni v žádných spolcích ale...ale jezdí sem udržovat. Já nevím, mluvím třeba o rodině.“
(informátor č. 5)

O sudetských Němcích:

„V 90. letech se chodilo pár...jinak nic. Oni dávají navenek to, že chtějí být přátelé, že chtějí být sousedi. Majetkový nároky naopak, ty verněřovský.... Ohledně majetkových nároků....já vím, že je to pro lidi bolestivé. Vemte si, že 99% lidí tady bydlelo x generací, najednou museli odejít, přes hranice se dívat, jak my to tady ničíme úplně hrozným způsobem. Ta Aš byla v takovém úpadku. To bylo město hrozně špinavý, nepořádný. (informátor č.5)“

Rozdíl mezi krajansko-sudetskými spolky se zájmem o Aš a organizacemi či spolky podobnými Sudetendeutsche Landsmanschaft je doba vzniku. Zájem spolků o město Aš nastal po pádu komunistických diktatur v roce 1989, zatímco v NSR byla situace snazší a spolky nebo organizace vznikaly hned po poválečném odsunu. Verněřovští rodáci ani Smrčinský spolek Aš nevyžadují v současnosti restituci majetku, ačkoliv po roce 1989 tato tendence v Aši byla.

„Po revoluci sem nějaký přišli a chtěli...že zpátky dům a majetek. Ale jak přišli, tak zase odešli.“ Ve jmenovaných spolcích se vydávají letáky, které si rozdávají mezi své členy. Někteří tyto letáky vnímají protičesky. „Byl tu nějaký Březina. Otec Čech, matka Němka, taková fajnová dáma. On tam vede jejich časopis. On je Březina, říká si Brezina (s německým přízvukem). Já jsem mu to tuhle říkala: 'Ten (časopis) mi nechceš ukázat, protože to je samé štvání proti nám, že jo? Ale ten verněřovský si ode mě bereš.'“ (informátor č. 1)

Přesto je mezi obyvateli Aše a sudetskými Němci přátelská atmosféra a snaží se plně spolupracovat. Existují však drobné neshody, které kazí vzájemné dobré vztahy. Jednou z nich je na příklad německý hřbitov, na jehož místě byly postaveny tenisové kurty:

„Ano, na bývalém hřbitově se nachází momentálně tenisové kurty. A musím uznat, že ty kurty vznikly zrovna na tom místě nebylo zrovna ideální řešení. Proto nový plán města Aše je najít novou lokalitu pro tenisový areál...na hřbitově někdy v budoucnu udělat...územní plán, území vhodné pro nový tenisový areál se našel.“(informátor č. 4)

Další neshodou je Benešova pamětní deska:

„Měl tady takovej Benešův pomníček na hranicích. Za komunistů se ten Benešův pomníček musel zbourat, protože Beneš byl kapitalista. Na Beneše měli Němci pifku. Ale furt mají, protože Benešovy dekrety a tak dále. A to se trochu rozčílili, že se udělala Benešovi ta pamětní deska.“ (informátor č. 5)

Mezi oběma národy existují nadále nesrovnalosti. V Aši ovšem převládá názor, že mladá německá generace je předurčena k životu v Německu a nestará se o vlast předků. *„Starý už na to nemají a mladý už sem nic netáhne.“ (informátor č. 9)*

Zatímco v mnohých sudetských městech bylo obyvatelstvo rozděleno na německou a českou populaci, v Aši bylo převážně německé obyvatelstvo. Ašský dialekt byl od německého jazyka odlišný.

„Co kraj, tak dialekt. A jeden z nejhnusnějších dialektů co existuje tady na ašsku. A ty děti německý německy neuměli, mluvili ašským dialektem a to je odnaučit nešlo.“ (informátor č. 1)

Ašský dialekt byl pro Němce často nesrozumitelný.

6.1.4 NSR a NDR

Rozdíl mezi NSR a NDR byl patrný nejen politice, Němci z NSR měli větší potíže dostat se do Československa než Němci z NDR:

„Západní museli mít vízum a měli povinnou výměnu tolik a tolik. Jednak zaplatit vstupní vízum. Oni třeba jeli k příbuzným západní Němci a nepotřebovali

moc peněz, ale oni byli nuceni denně tolik a tolik...limit za totality. Za to mohli jet k moři, co je to přišlo... tam žijou důchodci jak prasata v žitě.(informátor č.5)“

„My tady máme koupaliště a oni v polovině udělali hranici, takže Němci se nesměli koupat ani my ne“ (informátor č.3) „To jsem tak ještě chodila...to bylo nádherný koupaliště, bazén, všechno. Pak zavřeli úplně hranice, byly tam dráty.“ (informátor č. 1)

6.1.5 Rozdílný vývoj Selbu a Aše

Mezi sousedním německým Selbem a českou Aší je obrovský vývojový rozdíl. Před začátkem druhé světové války byla Aš ekonomicky vyspělejší než sousední Selb, ovšem po komunistickém převratu roku 1948 se situace obrátila ve prospěch Selbu. Komunistická diktatura udělala z Aše upadající město plné panelových domů a Selb, patřící západně orientované NSR, se naopak dokázal zvednout, vytvořit si větší aglomeraci i lepší ekonomickou situaci.

„Němci dostali Marshallův plán, my jsme se ho zřekli. To pramení z politického systému který byl tam a tady. To je patrné i z toho, jak ti lidi byli vnímání. Tady byl vnímán člověk jako něco bezcenného, tady to bylo obehnané drátama...ti lidi neustále utíkali, takže přibily další dráty a další dráty. To bylo město plné vojáků, špiclů. Byl to velký problém, lidé spíš odsud utíkali. Dneska žijeme úplně v jiné atmosféře, v jiné době. Opravdu ten komunismus se na tom tady podepsal, oni zbourali opravdu 60% baráků...kdyby mysleli trošku normálně. Tady nemusel stát jediný panelák, ty hnusný bedny, který tady stojí a nikdo s nima už nehne...přitom tady to bylo prostranství ohraničený domama, jak má vypadat náměstí. Tak místo, aby ty domy zakonzervovali a řešili to nějak nebo počkali, pohlídali si to, tak v podstatě bourali jeden za druhým a místo toho ve vlnách stavěli paneláky. Takže tady opravdu nemusel stát jediný panelový dům, mohlo to být historický město jako jsou ty města právě v tom Německu. (informátor č.5)“

6.1.6 Muzeum v Aši

Výstava v ašském muzeu neobsahovala zmínku o německém odsunu ani o dějinách po druhé světové válce. Tragičnost německého odsunu není v Aši vyřešena, přestože mezi pracovníky muzea byl o německou historii Aše velký zájem. Jedním z důvodů o odsunutí problematiky odsunu by mohla být opatrnost vzhledem k německým návštěvníkům muzea. Jediným náznakem národnostní poválečné proměny Aše byla cedule o počtu obyvatel, nikoliv však o rozdělení počtu na národnosti. Česko-německá problematika odsunu v Aši se tak stává nevyjasněnou. Historická výstava končila vzestupem Konrada Henleina.

V muzeu se projevuje národnostní promíšenost města Aše. Dějiny Aše nevnímají národnostně rozdělené. Šlo o kontinuální návaznost na historické a politické realie německé Aše, nikoliv o rozdělení na předválečnou německou a poválečnou českou část. V muzeu však byly české nápisy a pouze německá jména nebo názvy. V muzeu se na příklad projevila hrdost při vzpomínce na Martina Luthera, který ovlivnil jak historickou německou Aš, tak současnou českou Aš.

6.2 Současnost

6.2.1 Pracovní migrace

Situaci v Aši je možno rozdělit na všední dny a víkendy. Němci zastávají v České republice vyšší a lépe placené pracovní pozice než Češi v Německu. Nejedná se většinou o pracovní kvalifikaci, ale o přesun německých podniků směrem na východ a spolu s nimi o dohled nad činností firmy.

„Tak obchody, aby vlastnili přímo Němci o tom nevím, ale existuje tady spousta...spousta malých firem, kde jsou Němci jednatele firem. To znamená, že ta firma vznikla v Čechách, ale jednatelem nebo spolumajitelem bývají němečtí občané.“ (informátor č.4)

Situace ašských občanů je podle informátora jiná.

„Jezdí...jezdí do Německa za prací, ale ten počet se stále snižuje, protože Německo si svůj trh zatím hlídá a ještě neotevřelo úplně ten pracovní trh pro všechny.“
(informátor č.5)

Ašští občané jsou hůře placenými, jak potvrdil další informátor. Migrace je tedy pracovní a je vidět i v počtu napočítaných aut ve všedních dnech a víkendech. Zatímco o víkendu jsem napočítal 18 automobilů s německou poznávací značkou a 85 automobilů s českou, ve všední dny to bylo 53 automobilů s německou poznávací značkou a 67 automobilů s českou. Tento poměr naznačuje spíše pracovní migraci než cestu za „požitky“. Starší informátorka věří, že Němci o víkendech více navštěvují své příbuzné než Češi.

Sametová revoluce způsobila pohyb německých občanů do České republiky a českých občanů do Německa. Zpočátku větší měrou jezdili Němci do Aše, ale v současné vyrovnané ekonomické situaci se migrace vyrovnává. Po pádu východního bloku jezdili Češi do Německa kupovat hlavně elektroniku. Podle výhodného kurzu se projevuje i migrace za „požitky“. Dalšími viditelnými znaky německé přítomnosti v Aši je existence německých heren, kasin a prostituce nebo jedno vietnamské tržiště převážně pro německé zákazníky.

6.2.2 Smíšená manželství

V Aši existuje několik smíšených česko-německých manželství, přičemž děti v nich narozené jsou brány jako Češi. Smíšená manželství jsou i v sousedním Německu, kde jsou potomci vnímáni jako Němci. Vznikají tak paradoxy mezi jmény. Jeden z informátorů dříve učil v Německu češtinu:

„To byl nějaký kurz pro zájemce, tam chodil nějaký, který si tady namluvil Češku. A povídá: 'Oni přijdou kamarádky a teď mě asi pomlouvají. Já se to musím naučit.' A ten Němec se jmenoval Slováček a neuměl slovo česky.“ (informátor č. 2)

Původ narozeného jedince se odvozuje od místa narození nebo místa bydliště. Informátorka ze smíšeného manželství:

„Mně tady nevdá, vůbec ne. Protože mám půlku rodiny (německou), tak to asi bude tím. Mám tetu, ta je Češka a má strejdu a ten je Němec a přestěhovala se k němu do Selbu a tam žijí spolu.“ (informátor č. 11)

Jedinci ze smíšených manželství vztahují místo narození na svou vlast, přestože původ mohou mít jinde. Platí to pro Němce v Aši, i pro Čechy v Německu. *„Nepřipadám si být Němkou, jsem sice Němec ze všech nožných i nemožných stran, ale nepřipadám si.“ (informátor č. 9)*

6.2.3 Známí v Německu

Při otázce na německé známé:

„No docela dost známech, příbuzných...to tak všechno dohromady“, (informátor č. 11) „Já jsem je nikdy nevnímala jako někoho cizího, i tady i tam“ (informátor č. 6) „Ono o někom už dneska ani nevíte, že je to Němec. Táta je třeba Maďar, matka Němka, děti jsou Češi.“ (informátor č. 1)

Ašští občané mají vzhledem k blízkosti německých hranic známé v Německu. Jednotlivé společenské třídy hledají své známé ve stejných třídách.

6.2.4 Vnímání Němců očima ašských obyvatel

Při vyplňování specifických otázek v dotazníku odpovídali informátoři mimo jiné o vztahu podřízenosti k habsburskému císařství, k nacistickému Německu, po případě k současnosti (kdy jsem uváděl hlavní teorii podřízenosti Aše jako „cípu vsouvajícího se do Německa“). 38 informátorů zaškrtno v otázce „Vnímáte Českou republiku vůči Německu v současnosti jako podřízenou?“ políčko Ne (38 lidí, 74%, z toho 15 ve věku 0-18 let a 23 nad 18 let), zatímco Ano zaškrtno 13 lidí (26%, z toho ve věku 0-18 let 8 a nad 18 let 5). Ohledně otázky „Vnímáte podřízenost ohledně minulosti?“ odpovídali Ne 17 lidí (34%, z toho ve věku 0-18 6 lidí, nad 18 let 11 lidí), Ano zodpovědělo 31 (62%, z toho ve věku 0 – 18 let 16, nad 18 let 15 lidí) a Nevím odpověděli 2 lidé (4%, z toho ve věku 0-18 let 1, nad 18 let také 1).

Při otázce „Jak vnímáte Němce a německou menšinu v Aši?“ bylo zodpovězeno Pozitivně 39 lidí (78%, z toho 17 v 0 – 18 letech a 20 nad 18 let), Negativně zodpovědělo 11 lidí (22%, z toho 6 v 0 – 18 letech a 5 nad 18 let), Neutrálně 1 člověk (nad 18 let).

Z výsledků vyplývá pozitivní zkušenost s Němci a přestože negativní vztahy zodpovědělo hodně lidí, šlo o méně než o čtvrtinu. Pozitivní vztahy v současnosti kazí vztahy v minulosti (záměrně jsem neurčoval minulost jako válečné a pak ideologiemi rozdělené 20. století, ale i starší), kdy má většina obyvatel povědomí o válečném strádání.

Občané Aše vnímají Němce pozitivně, ať se jedná o Němce za hranicemi nebo o Němce žijící v Aši. Někteří je však vnímají negativně. Pro ukázkou jsem vybral některé výroky informátorů:

„Oni sem Němci jezdí a mají tu muziku hlasitou.... To Češi by to neudělali.“
(informátor č. 7), *„Já ty národnosti nák nerozlišuju bud je někdo ok nebo není.“*
(informátor č. 6) *„Rozdíly prakticky neexistují. nesnáším je, jsou to prasata“*
(informátor č. 8)

6.2.5 Negativní zkušenosti s Němci

Negativní názory některých informátorů jsou často výsledkem špatné osobní zkušenosti s Němci. Informátoři se rozhodují podle dojmů a velká většina informátorů s negativním postojem patří do skupiny z Aše odstěhovaných krajanů. Na příklad si informátorka vzpomněla, jak jí Němci oslovili prostitutkou nebo se jednalo o názory: *„Němci ze Selbu jezdí do Aše nakupovat...ať si jezdí třeba do Hofu“* (informátor č. 9) (další větší německé město poblíž české hranici).

Osoby pokřikující na ženy a oslovující je prostitutkami nemusí být pouze Němci, ale určitě byla jiná žena podobně oslovena i od Čecha. Nejedná se o národnostní problém, ale o **negativní zkušenost**. Podobné situace ovšem nabývají národnostního charakteru a Němec je tak vinen svou příslušností k německému národu.

Další negativní zkušenosti ašských občanů se týkají např. pracovních vztahů. *„V práci bych je zabila, jinak v pohodě“* (informátor č. 9) nebo *„Jsou moji nadřizení“*

a komandujou...to mně vadí.“ (informátor č. 9) Nejedná se o národnostní problém, ale o pracovní vztahy. Málo zaměstnanců mluví o svém zaměstnavateli pozitivně a tyto situace se dostávají do pracovního vztahu než do vztahů Čechů a Němců.

6.2.6 Usedlí obyvatelé a „světaznalí“

Nejedná se pouze o odstěhované krajanů, odsuzující své německé sousedy, ale také o některé místní obyvatele, kteří mají s Němci negativní vztahy. Jedná se o „světaznalé“. Jejich chování si vysvětlují několika způsoby, z nichž důležité budou zřejmě negativní zkušenosti nebo momentální psychický stav člověka. Podstatná však je migrace způsobená cestováním za prací, za příbuznými, za studiem nebo trvale bydliště jinde než v Aši. „Světaznalí“ si tak uvědomují svou příslušnost k národu lépe než **usedlí** občané Aše. Uvědomění si své příslušnosti k národu v jiném státě či městě vysvětluje negativní názory ašských krajanů, v současné době odstěhovaných (krajané z Prahy, Londýna, Sokolova nebo z jiných měst).

Usedlí ašští občané jsou s Němci natolik sžití, že nedokáží rozlišovat česko-německé kulturní rozdíly. Nejsou schopni je vnímat. Pokud s Němci žijí delší dobu, postupně se smazávají. Tento ašský pocit stejnosti je dán obklopující německou hranicí a rozdílnosti spočívající pouze v oddělení státní a městské správy či existencí hranic (a v době výzkumu byl Schengenský prostor otevřen).

Jedná se o migraci, která vede ke vnímání rozdílů, přičemž se týká „světaznalých“ krajanů nebo „světaznalých“ ašských občanů. Češi ve vnitrozemí se zamyslí nad tím, proč Němci na Čecha začnou mluvit německy a nenaučí se česky, zatímco v Aši je patrný rozdíl.

„A neuměl slovo česky a taky se nenaučil. Oni vždycky: 'Mluvte německy s námi' 'Proč se nenaučíte česky?' 'Když ono je to tak těžký ta vaše čeština.' Tak pro nás je jednodušší naučit se německy, než oni česky.“ (informátor č. 2)

Zde je patrné ašské jazykové promíšení.

Národnostní promíšenost se naplno uskutečňuje a rozvíjí. V Aši je velmi zakořeněná, její obyvatelé nevnímají německé a české kulturní rozdíly a ani o rozdílech neuvažují. Jedna otázka v dotazníku se týkala vypsání kulturních diferencí

a mnoho ašských občanů ji nevyplnilo. Jedna část nevěděla co napsat a druhá část napsala, že obě kultury jsou prakticky stejné. Jedna informátorka začala uvažovat o rozdílech mezi bavorskými horaly a Sasy, kteří jsou více podobní ašským občanům. Kulturní rozdíly nevnímá 86% občanů Aše, zatímco 14% ano. V Aši o kulturních rozdílech prakticky neuvažují.

Usedlí ašští občané jsou sžiti s německým sousedem a nevnímají rozdílnost obou národů, zatímco „světaznalí“ vnímají Němce odlišně. Uvědomují si svou příslušnost k národu, jak mi dokázala informátorka z Londýna, rodačka za Aše, která do města pravidelně jezdí:

„Jsou namyšlený a dělají bordel. Home where the heart is....No u mě to bude složitější...moc složitý...nikdo z mých předků není Čech...a nevím, co češství znamená, ale rozhodně jsem ráda, že Češka jsem. Prostě srdce zaplesá, když to slovo slyší...a když slyším Česká republika, jsem nadšená. To je můj domov.“ (informátor č. 12)

„Světaznalí“ ze středních nebo nižších tříd společnosti nemají zájem na udržení ašské společnosti a napadají svou národnostně promíšenou domovinu i při vědomí škodlivé kritiky. Jsou si vědomi své příslušnosti národu a proto se snaží Němce kritizovat než vychvalovat. *„No, někteří si tu hrajou na pány a nemají na to. A všichni to ví, jenom oni ne“* (informátor č. 9)

6.2.7 Vyšší společenská třída v Aši

V Aši žijí občané, „světaznalí“ bez náznaků migrace, ačkoliv sami v minulosti migrovali za vzděláním nebo z jiných důvodů, a přesto se dají zařadit do kategorie ašských usedlých, nepodporujících svou příslušnost k národu, ale chovající se jako usedlí obyvatelé Aše. S Němci nemají negativní zkušenosti a nekritizují národnostní ašské promíšení, přestože by mohli. Jde o skupinu **vyšší třídy společnosti**, tedy o lokální politickou reprezentaci nebo vysokou úřednickou třídu.

Skupina složená z vyšších tříd má zájem uchránit své vysoké postavení, bránit a nekritizovat národnostní promíšení. Přestože jako „světaznalí“ si uvědomili svou příslušnost, jsou si zároveň vědomi svého vysokého postavení a při migraci do

jiných míst by postavení ztratili. Vzhledem k obavě ze ztráty postavení jsou nuceni nekritizovat Aš. Skupina, mající zájem na nekritizování města je především politická a úřednická skupina v Aši.

Narozdíl od „světaznalých“ občanů Aše, kteří nemají možnost uplatnění ve vyšších třídách v Aši, vychvalují vysoké třídy danou lokalitu při vědomí udržení a pořádku. Podle toho jednájí a podle toho se chovají.

„My máme statistiku hraničních přechodů a zjistili jsme pro nás z této statistiky velice zajímavou informaci, že co se týče osobních aut, tak ašský přechod je vůbec nejvytíženější republikou a Spolkovou republikou Německo.“ (informátor č. 4)

Vysoké třídy mají zájem udržovat česko-německé vztahy klidné. Pro vzájemnou výpomoc a dobré politické vztahy se jiné řešení nenabízí, přestože „světaznalí“ ašští občané by česko-německé vztahy vnímali jinak.

Otázka ohledně památníku Edvarda Beneše:

„Tak existuje na to určitě spousta...spousta názorů. Někteří, kterým bylo dříve ublíženo, tak to vnímají stále velice negativně. Pro tu mladou generaci, já myslím, ty o Benešovi ani nic neví. To asi současná mladá generace...my se snažíme také spíše dívat do budoucnosti a nebádat jak to bylo tehdy a snažit se vybudovat to město takové, aby se zde líbilo nejenom občanům, kteří zde bydlí, ale i turistům, ať jsou odkudkoliv.“ (informátor č. 4)

Vyšší třída v Aši se nejen snaží město vychválit a nekritizovat, ale také překročit minulost a dívat se do budoucnosti. V nedávné minulosti je vidět tragičnost česko-německých vztahů a vyšší třída se snaží vzhlížet do budoucnosti.

„Něž to město bude obnovené 30, 50 let to bude trvat. Ale ty první výsledky jsou vidět. Zrekonstruovali se nějaký dvě hřiště, sportoviště máme. To bylo město chudé.“ (informátor č. 5).

Při dobrých česko-německých vztazích v minulosti by byla naopak chválena historie. Vyšší třída se přiklání k období lepších vztahů, tedy k současnosti.

6.2.8 Celkové rozdělení obyvatel Aše

Aš je rozdělena na vyšší třídu, na „světaznalé“ a na usedlé ašské občany. Tyto skupiny reprezentují sobě vlastní názory. K jejich porozumění je nutné chápat vlastnosti skupiny, jež jsou vlastní i jedinci, a dát jim určitou příslušnost k národu - **blízkou** („světaznalí“), **vzdálenou** (usedlí obyvatelé Aše) a **blízkou a vnímanou, ale odsunutou kvůli jiným zájmům** (vyšší společenská třída v Aši).

Mladší generace bere na vědomí válečná léta jako německou vinu, zatímco starší generace nikoliv. Mnozí informátoři ze starší generace si uvědomují, že ne všichni Němci byli s Hitlerem. „*Pro koho zpočátku postavil koncentráky? No, pro Němce.*“ (informátor č. 1)

Starší generace dokáže přiznat českou vinu na poválečném drancování Sudet, na násilném vysídlení sudetských Němců a soucítit s Němci.. I z toho plyne česko-německé přátelství v Aši. Mezi Čechy a Němci v tomto regionu nedochází k násilným konfliktům. Ašští občané nevnímají svou příslušnost k národu jako „světaznalí“, ale jsou usazení v prostoru česko-německého života. Nejvýstižněji to dokládá následná věta informátora, který v Aši prožil celý život od konce druhé světové války:

„*Trpěli stejně jako my...po válce východní Němci také, kdežto západní...ti se s oběma pak smíchali...a současnost...to je prakticky stejné.*“ (informátor č. 3)

7.0 Komparace literatury a regionu

7.1 „Světaznalí“ a usedlí

Baumanova Teorie „My a oni“ není z hlediska česko-německých vztahů v Aši jednoznačná. Předpokládá jednoduše vztahy, zatímco v Aši jsem česko-německé vztahy rozdělil na tři typy. Nejde brát ašské občany jednotně, ale rozděleně.

„Světaznalí“ kritizují Němce i německou menšinu v Aši. Do skupiny kritizujících by se dali zařadit i obyvatelé se špatnými zkušenostmi s Němci. Tito ašští občané nebo krajané podporují svou příslušnost národu.

Většina občanů Aše ovšem tuto příslušnost nepodporují, ani se neztotožňují s teorií „My a oni“. Identita usedlých ašských občanů spočívá v přijímání české i německé příslušnosti, nevnímají Němce odlišně. Rozdíly mezi oběma národy nejsou na pomezí Aše brány v takové míře jako jinde. Teorie „My a oni“ se nebere vzhledem k národnosti, ale na česko-německé pracovní vztahy nebo špatné zkušenosti s Němci. Nejde o národnostní problém, ale o zaujatost vůči výše společensky postaveným lidem. Usedlí ašští obyvatelé nejsou v žádném případě předsudeční vůči Němcům. O vnímání příslušnosti k národu než k německým realitám uvažují „světaznalí“.

Vnímavost vůči Němcům v Aši je jiná než charakterizuje teorie My a oni. V poválečné době byla tvrdá nenávisť Čechoslováků vůči poraženému Německu, v dalších desetiletích se rozvinul styk komunistických zemí, tedy i NDR a Československa, a po pádu východního bloku se otevřel styk se znovusjednoceným Německem. Ašský region se otevřel a v současnosti je každodenní styk obou národností v Aši trvalý. Ovšem přátelské vztahy mezi Němci a Čechy fungují pouze do doby, než příslušník jednoho národa něco špatného provede, aby poskytl protějšku špatnou představu o sobě a své národnosti. V takovém případě nachází teorie „My a oni“ své uplatnění.

7.2 Ašský pluralismus

Podle Sartoriho rozdělení multikulturalismu a pluralismu jsou vztahy v Aši jednoznačně pluralitní. V Aši je společnost, tvořící síť skrz jednotlivé národy a žádný

kulturní prvek nebo odlišnost není vyzdvihován nebo zviditelňován. V Aši jsou vztahy jednoznačně pluralitní než multikulturní.

7.3 Neochvějný liberál, přizpůsobivý liberál a aktivní rasisti

Podle Mertonovi klasifikace by obyvatelé Aše patřili nejspíše mezi neochvějné liberály, přičemž tato kategorie nevystihuje pravou podstatu. Neochvějný liberál nemá předsudky a snaží se proti nim bojovat a obyvatelé Aše nejsou předsudeční vůči Němcům, ale nesnaží se proti předsudkům bojovat.

Vyšší třída spadá do kategorie opatrných rasistů. Někteří z nich jsou předsudeční, ale zároveň mají zájem na udržení rovnosti mezi národy. Chovají se vůči Němcům přizpůsobivě vzhledem ke své pověsti.

„Světaznalí“ mají vůči Němcům předsudky a také se tak chovají. Taková kategorie se nazývá aktivní rasisté. Většina občanů Aše (usedlí) by tedy spadala pod kategorii opatrných rasistů a menší část občanů („světaznalí“) pod kategorii aktivních rasistů nebo přizpůsobivých liberálů.

7.4 Sudetoněmecká otázka

Sudetoněmecká otázka se týká Aše stejně jako každého města v bývalých Sudetách. V Aši byla snaha některých sudetoněmeckých spolků o navrácení majetku, ale poměrně neúspěšně. Sudetští Němci se naopak snaží s ašskými občany spolupracovat, ať se jedná o spolupráci formou spolků nebo jiných činností. Mezi spolky patří Vernéřovští rodáci nebo Smrčinský spolek Aš.

Sudetoněmecké spolky týkající se Aše jsou mnohem mladší než sudetoněmecké organizace vzniklé po druhé světové válce. Při srovnání s těmito organizacemi jsou ašské spolky méně agresivní, ovšem vyžádaly si určité záležitosti. Na příklad v Aši nenajdeme památku na prezidenta Beneše (pouze jednu pamětní desku), jenž zařídil německý odsun, nebo zmínku o odsunu v muzeu. Sudetoněmecká generace však odchází a jejich potomci mají své domovy v Německu.

S NDR měla Aš společnou politiku a obě země spolupracovaly, zatímco s NSR vznikaly otevřené politické boje. Tyto boje se promítaly do vztahu Československa a krajanských sudetoněmeckých organizací, ale nehrály

významnější roli. Mezi Aší a krajanskými sudetoněmeckými organizacemi však žádné vážnější problémy po roce 1989 nebyly.

7.5 Nesudetoněmecké vztahy

V okolí Aše je poptávka po českých učitelích českého jazyka. Existence smíšených manželství a touha naučit se jazyk druhého může být jedním z důvodů. Ovšem i ašští občané umějí německy nebo se ji snaží naučit.

Podobně jako všude jinde jezdili ašští občané po Sametové revoluci nakupovat elektroniku a Němci naopak v České republice nakupovali jídlo. Dodnes často ašští občané jezdí do Německa na nákupy i cestou z práce domů. Je to výhodnější, než rozměňovat eura na české koruny a nakupovat v Aši.

Ašští občané často jezdí do Německa jako manuální pracovníci, kde si vydělají za stejnou práci jako v České republice více peněz a Němci naopak rozšiřují své firmy na východ, kde se budují německé firmy s německými zaměstnavateli a českými zaměstnanci.

„Nezaměstnanost se zvyšovala, naštěstí docházelo ke kontaktu mezi podnikateli u nás a v Německu. Do současné doby v podstatě tady velká část těch lidí žije z té kooperace. My děláme jako levná pracovní síla pro ty zahraniční, hlavně německé firmy takové ty jednoduchý úkony jednoduché výroby. I když dneska se to posouvá dál, dneska se tady vyrábí komponenty mobilů a další složitější věci. Ale pořád ještě převládá ta kooperace...je to tak, že to není výroba asi na dlouho, napořád. Souvisí to s tou cenou pracovní síly, ale na druhou stranu to udržuje tu zaměstnanost na slušné úrovni kolem, já nevím, šesti procent. A ti lidi tady mají práci relativně slušně zaplacenou na tyhleto místní poměry (informátor č. 5).“

Přesto tento trend pomalu mizí a Němci se snaží německé firmy stěhovat ještě dále na východ, kde je levnější pracovní síla. V Aši sídlí pouze jedna německá firma, která má německé zaměstnavatele a jednatele, zatímco Češi pracují jako jejich zaměstnanci. Zaměstnanci vnímají své zaměstnavatele jako Němce, nikoliv jako nadřízené.

Prostituce v Aši také závisí na ekonomické situaci. Zatímco po revoluci byla v Aši (a řadě jiných příhraničních oblastí) prostituce zcela běžným jevem, několik let

po Sametové revoluci pomalu ubývala. Česká ekonomika rostla a Němcům se nevyplatilo jezdit do Čech za prostitutkami. Neznamena to tedy, že by Němci byli od narození „prasata“, jak tvrdili informátoři, ale pouze se Němci snažili využít výhodné ekonomické situace. Nesudetoněmecké vztahy se dají rozdělit do dvou typů: „Světaznalí“ a usazení.

7.6 Vyšší společenská třída a politické vztahy

Vztah vyšší ašské společenské třídy k Němcům a česko-německé politické vztahy podle literatury jsou zcela totožné. Důležitým prvkem je dívat se do budoucnosti a nehledět na minulost, neboť pro vyšší třídu je hlavní vzájemné přátelství a dobré sousedské vztahy. Prvek přátelství platí pro vyšší společenskou třídu, pro vládní politiku, i pro regionální politiku. V lokální ašské politice je nejdůležitější dívat se do budoucnosti, nevíšmat si minulosti a pečovat o vzájemné dobré vztahy. Snaží se dobré vztahy uplatnit i mezi sudetoněmecké organizace a ašské občany.

8.0 Shrnutí

Česko-německé vztahy v Aši jsou pozitivní i negativní. Negativní vztahy s Němci mají „světaznalí“ nebo ašští občané mající s Němci **špatné zkušenosti**. Pozitivní vztahy mají **usedlí** ašští občané, zvyklí na každodenní styk s německými občany. „Světaznalí“ mají **blíže** k českému národu než usedlí občané Aše, kteří jsou českému národu více **vzdálení**.

„Světaznalí“ jsou vnímavější k národnostním problémům a jsou si vědomi své příslušnosti k národu. Podobně jednají i ašští občané se špatnými zkušenostmi s Němci. Negativní vztahy k Němcům jsou u těchto dvou kategorií běžné. Třetí kategorie – usedlí – jsou ovlivněni stykem s Němci a považují je za samozřejmost patřící k Aši. Usedlí projevují svou příslušnost k „česko-německé“ Aši oproti Vietnamcům, Mongolům nebo Romům.

Česko-německé vztahy jsem dále rozdělil podle působnosti na **vyšší třídu, nesudetoněmecké (občanské) a sudetoněmecké (krajanské)**, přičemž nesudetoněmecké vztahy jsem rozčlenil na „světaznalé“ a na usedlé. Ve všech typech se uplatňují specifické vztahy k Němcům. Jedná se o vztahy skupin, ale jednotlivci jsou přijímáni či vylučováni z jedné skupiny do druhé. Takto rozdělené skupiny tedy nejsou pevné.

Ve vyšší třídě jsou důležité současné dobré česko-německé vztahy bez návratu k tragické minulosti. Snaží se o přátelské vztahy, jak je vyžadují regionální i mezinárodní vztahy. Vyšší třída nejedná podle individuálních zájmů. Vyšší třída má k českému národu **blízko, ale vzhledem k jiným zájmům tuto blízkost odsunují**.

Vztahy sudetoněmecké jsou tvořeny na spolupráci s městem Aš. Sudetští Němci, až na výjimky, nepožadovali navrácení majetku a mladá generace má svůj domov v Německu, nikoliv v bývalých sudetských oblastech. Sudetoněmecká strana a vyšší třída v Aši se snaží vyjít vstříc, komunikovat spolu a provádět ústupky ve prospěch přátelských vzájemných vztahů. Občané Aše se tak zřekli památek na prezidenta Beneše, stejně jako problematiky odsunu. Navíc jeden ze sudetoněmeckých spolků rozšiřuje protičeské letáky. Jedná se však o ojedinělé případy, v Aši jsou sudetoněmecké spolky a vyšší třída v přátelském vztahu.

Svou roli hraje neustálé vyrovnávání s minulostí a „opatrnost“ je klíčovým slovem. Dříve byla Aš německým městem a národnostní změna nastala až

v posledních poválečných desetiletích. V historii existovaly různé nevýhody nebo výhody, díky kterým je Aš specifická. Jedním z mnoha bylo luteránství, pevně zakořeněné v Aši do poloviny 18. století, nebo samotný vznik Československé republiky v roce 1918. Přestože bylo v Aši mnoho antinacistů německé národnosti, nebylo s Aší počítáno v prvorepublikovém Československu při obraně republiky před nacistickým Německem.

Dějiny předválečné a poválečné Aše jsou velmi rozdílné a bylo zarážející, s jakou samozřejmostí je občany Aše brána historie bez národnostních proměn. Nejednalo se o vytváření nové poválečné české Aše, ale o navázání na starou německou Aš. Informátoři v Aši se často vyjadřovali pyšně i ohledně německé minulosti.

Identifikace města Aš s poznatky v literatuře není tak samozřejmá. Vztahy mezi Němci a Čechy jsou v Aši rozděleny na několik kategorií, přičemž hraje svou roli minulost a současnost. Jedna část se snaží vytvářet česko-německé přátelství, druhá část Němce odmítá. Někteří si uvědomují překonání vlastní minulosti a někteří naopak sebevědomě mluví o své příslušnosti k národu. Překonání vlastní minulosti a spolupráce v současnosti i v budoucnosti je z velké většiny ašské populace klíčová. Češi a Němci se snaží vzájemně spolupracovat a česko-německé vztahy v Aši se dají označit jako přátelské.

9.0 Informátoři

Informátor č. 1 – 77 let, sudetská Němka židovského původu, pochází z antinacistické rodiny, za války žila v Příbrami, po válce se usídlil v Aši, učitelka na střední škole

Informátor č. 2 – 70 – 80 let, po válce se usídlil v Aši, zastával funkci radního na Městském úřadě v Aši

Informátor č. 3 – 82 let, narozena v obci Skalná, po válce bydliště v Aši, pamatuje německý odsun

Informátor č. 4 – 40 - 50 let, místostarosta Aše

Informátor č. 5 – 40 – 50 let, tiskový mluvčí Městského úřadu Aš

Informátor č. 6 – 17 - 20 let, trvalé bydliště v Aši, střední škola

Informátor č. 7 – 33 let, práce v německé firmě v Aši

Informátor č. 8 – 25 let, trvalé bydliště v Praze, původem z Aše

Informátor č. 9 – 33 let, práce v německé firmě, původ z Aše, trvalé bydliště v Karlových Varech, původ z německé rodiny

Informátor č. 10 – 11 let, základní škola

Informátor č. 11 - 18 let, původ z německé rodiny, střední škola

Informátor č. 12 – 35 let, původem z Aše, současné bydliště Londýn

10.0 Zdroje

Literatura:

- SEIBT, Ferdinand. *Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy*. 1. vyd. Praha : Akademia, 1996. 464 s. ISBN 80-200-0577-3.
- KOSCHMAL, Walter a kolektiv. *Češi a Němci*. 1. vyd. Praha, Litomyšl: Paseka, 2001. 473 s. ISBN 80-7185-370-4.
- Ústav mezinárodních vztahů. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19.století*. 1.vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 39 s. ISBN 80-85864-22-3.
- ŠKRÁBEK, Josef. *Včerejší strach*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. 309 s. ISBN 80-7021- 607-7.
- RICHTER, Karel a kolektiv. *Bez démonů minulosti*. 1. vyd. Praha: Rodiče, 2003. 344 s. ISBN 80-86695-39-5.
- Nadace Bernarda Bolzana Ackermann-Gemeinde. *Češi a Němci cestou k dialogu*. 1. vyd. Praha: Prago Media News, 1996. 259 s. ISBN 80-902240-1-8.
- BENEŠ, Edvard. *Paměti*. 4. vyd. 1948
- KURAL, Václav. *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN : studie o sudetoněmecké otázce. Část 2*. 1. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 224. s. ISBN 80-85864-50-9.
- SARTORI, Giovanni. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci : esej o multietnické společnosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2005. 134 s. ISBN 80-7363-022-2.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Jařab Jan. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

- BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky : netradiční uvedení do sociologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. 233 s. ISBN 80-85850-14-1.
- Kolektiv autorů. *Aš v zrcadle času*. 1.vyd. Městský úřad Aš, 2005. 92s.
- BAUMAN, Zygmunt. *Svoboda*. Pavel Kaas 1. vyd., Praha: Argo, 2003. 126 s. ISBN 80-7203-432-4.
- MERTON, Robert K.. *Social Theory and Social Structure*. In Giddens, Anthony. *Sociologie*.
- ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě : encyklopedická příručka*. 1. vyd. Praha: Ivo Železný, 1994. 385 s. ISBN 80-7116-375-9.
- KREJČÍ, Oskar. *Český národní zájem a geopolitika*. 3. vyd. Praha: UNIVERSE, 1993. 178 s. ISBN 80-901506-2-4.
- PEROUTKA, Ferdinand. *O české a německé kultuře*. 1 vyd. Praha: Máj, Dokořán, 2008. 143 s. ISBN 978-80-7363-0.
- DOLEŽAL, Bohumil. *Nesamozřejmá politika*. 1. vyd. Praha: Torst, 1997. 273 s. ISBN 80-7021-022-7.

11.0 Přílohy

11.1 Rozhovor

Pavel Klepáček (místostarosta):

AUTOR PRÁCE: Kolik má celkově Aš obyvatel?

PK: Aš má přibližně 12 a půl tisíce obyvatel

AUTOR PRÁCE: A kolik je Čechů a kolik cizinců? Jestli můžete takhle odhadem?

PK: To by vám spíš řekli asi na matrice

AUTOR PRÁCE: A žijou zde nějaký Němci jako trvale? Trvalý bydliště jestli tu mají?

PK: Já si myslím že ano, ale i tuto informaci by Vám spíš řekla paní matrikářka

AUTOR PRÁCE: Dobře no. Jsou zde takový smíšený manželství česko – německý?

PK: Nejenom česko – německý, ale i s jinýma národnostmi. Já i pan starosta vdáváme manžele a někteří z nich jsou právě takto smíšená

AUTOR PRÁCE: Já slyšel o paní Jettlebový...

PK: Já o takovém případě nevím, ale je to klidně možný.

AUTOR PRÁCE: Takže celkově ta architektura jak tu je, tak je převážně německá? Takový ty baráky. A ty paneláky jak tu jsou, jsou už komunistický?

PK: Přesně tak

AUTOR PRÁCE: Je to tak. A takhle. Jezdí sem Němci na nákupy hodně po roce 89? Jak se to vyvíjelo, jestli můžete nějak říct?

PK: Na nákupy sem jezdí hodně Němců. My máme statistiku hraničních přechodů a zjistili jsme pro nás z této statistiky velice zajímavou informaci, že co se týče osobních aut, tak ašský přechod je vůbec nejvytíženější republikou a Spolkovou republikou Německo.

AUTOR PRÁCE: třeba kvůli té silný. Jak ta koruna posilovala a oslabovala?

PK: Určitě měnili se nebo mění se procentuální...nebo mění se procenta Čechů a Němců, kteří jezdí přes hraniční přechody. Dříve ten poměr byl takový, že těch Němců nebylo...neměli jednoznačnou převahu. Tedkon, když si stoupnete na přechod, tak těch Němců je..já nevím, tipnu odhadem 90 procent. Hraniční přechod

směrem na Selb projelo za loňský rok asi 3,3 milionu aut v obou směrech, což dá dohromady kolem 9 milionu lidí

AUTOR PRÁCE: Byly zde od roku 89 nějaký problémy národnostní? A pozorujete zdejší nějaký vliv v současnosti německé kultury?

PK: Určitě co se týče třeba té architektury...město Aš všeobecně bylo dříve velice bohaté město. Po válce, po vysídlení Němců tady byla spousta domů, které nebyly obydleny a proto tyto domy rychle chátraly a podle toho byly zbourány. Tedkon, tady vlastně máme z Palúk, které musíme nebo chceme zaplnit, ale ta architektura, která tady byla. To je...se nám tedko nepodaří vrátit do původního stavu. Je to vidět na těch fasádách. Třeba když se podíváte. Ornamenty různé, to tedko už nikdo neumí ani udělat, aby to vydrželo nějaký rok.

AUTOR PRÁCE: A víte, jaká místa v Aši sloužila Němcům jako nějaký shromaždiště? Někaký...

PK: Tak teď je...to byla střelnice. Dále to bylo AKS a byly to...tady já nevím...Goethovo náměstí.

AUTOR PRÁCE: A jezdí hodně Češi do Německa za prací? Do Aše, přímo z toho města?

PK: Jezdí...jezdí do Německa za prací, ale ten počet se stále snižuje, protože Německo si svůj trh zatím hlídá a ještě neotevřelo úplně ten pracovní trh pro všechny. Snižuje z toho důvodu, že kurz eura vůči koruně se nadále vyrovnává a tím pádem už to není tak ekonomicky...

AUTOR PRÁCE: Jsou zde v Aši nějaké německé firmy, restaurace nebo obchody, které by byly opravdu německý? Co by vlastnili...vlastnili jenom Němci?

PK: Tak obchody, aby vlastnili přímo Němci o tom nevím, ale existuje tady spousta...spousta malých firem, kde jsou Němci jednatelé firem. To znamená, že ta firma vznikla v Čechách, ale jednatelem nebo spolunajitelem bývají němečtí občané.

AUTOR PRÁCE: Mohl byste říct, jak se třeba Němci dívají na odsun nebo prezidenta Beneše nebo takový o tom odsunu něco?

PK: Tak existuje na to určitě spousta...spousta názorů. Někteří, kterým bylo dříve ublíženo, tak to vnímají stále velice negativně. Pro tu mladou generaci, já myslím, ty o Benešovi ani nic neví. To asi současná mladá generace...my se snažíme také spíše dívat do budoucnosti a nebát jak to bylo tehdy a snažit se vybudovat to město takové, aby se zde líbilo nejenom občanům, kteří zde bydlí, ale i turistům, at jsou odkudkoliv.

AUTOR PRÁCE: Víte přibližně, jestli nějaký němci zůstali v Čechách po odsunu jako odborníci? Nebo co zůstali v Čechách a neodsunuli se? Co nebyli odsunuti? Aspoň nějaký jestli víte?

PK: Nevím, to by Vám možná spíš řekl v muzeu...

AUTOR PRÁCE: Je pravda, že se s Aši nepočítalo při obraně republiky před Hitlerem jako s městem...že by to obsadili Němci nejprve...a že se jako nepočítalo s tím městem jako před Hitlerem?

PK: Taky bych vás odkázal radši na muzeum

....

PK: Byl zde ve velké míře textilní průmysl, to znamená spousta pracovních příležitostí pro...většinou pro ženy.

AUTOR PRÁCE: Existují zde nějaké spolky spřátelené? Pokud máte nějaký takový kontakty nebo znáte nějaký spolky?

PK: Myslíte s německou účastí?

AUTOR PRÁCE: No samozřejmě.

PK: Existují, máme s nima velice dobré kontakty. Jednak jsou to...budete chtít asi přesnej název? Jsou to Verněřovští rodáci, kteří velice s městem spolupracují a tam v loňském roce vlastně byl..byla dokončení obnovy hřbitova ve Verněřově. Se podíleli nejenom finančně na té obnově, ale i tím, že opravdu manuálně tam pracovali a nadále pracují s vedením hřbitova. Dále je to Ta Aše, předsedou je pan Horst Adler a na příklad poslední akce, která...kterou jsme...které jsme se zúčastnili jako město a pořádal to Společenský spolek Aš, tak bylo otevření Evropy. Je to vlastně na bývalém místě zvaném Újezd a je to přímo přes mlýnský potok mezi Českou republikou a Německem. Tam právě tento spolek je rovněž velice aktivní a kontakty které máme...pak je tady spousta lidí, který sice nejsou organizovaní v žádných spolcích ale...ale jezdí sem udržovat. Já nevím, mluvím třeba o rodině.

AUTOR PRÁCE: Verněřov teda leží...?

PK: Ten Verněřov...nebo na co se chcete...?

AUTOR PRÁCE: No jestli to je Česká republika..?

PK: To je v současnosti česká vesnice, ale měla dřív německý název Vernersroi. Jsou to prostě rodáci, kteří se tam narodili a po odsunutí prostě žijí na různých místech v Německu. Ale sdružují se a tedko po otevření hranic velice rádi sem do těch míst, kde se narodili, zajedou. A jsou rádi, pokud to místo z...prostě zkrášluje. Vnímají to otevření hranic taky velice kladně. Samozřejmě se i lidé, kteří tomu naklonění nejsou

a stále...vy jste narozenej tedkon asi už později, takže vy si to asi moc nepamatujete. Ale prostě z republiky do NDR bylo pro běžného občana možné vycestovat. Sice tam byli nějaké kontroly na celnících. Vyplňovali se formuláře, ale prostě možné to bylo. Do NSR se dostat pro běžného občana možné nebylo. Šlo o výjimky, který buď tam měli nějaké rodinné příslušníky. Do západního Německo pro běžného občana...

AUTOR PRÁCE: Vydávají se zde nebo v okolí Aše nějaké německé tiskoviny jako nějaký noviny a tak?

PK: Já tedko dostávám noviny, jmenujou se Rundbrief...O Aši jak z minulosti, tak i z přítomnosti. Jsou vydávány pouze v německém jazyce. Tedkon máme rovněž velice dobrý kontakt v Rehau. Tam v muzeu v Rehau...je městský archiv, kde shromaždujou veškeré informace o městě Aš. Veškeré tiskoviny v češtině, v němčině. Já jsem měl možnost se tam podívat, zítra tam jedu zrovna opět. A ti, kteří mají zájem o historii Aše, tak to je..různých originálů, dokumentů, časopisů. Spolupráce už je...zdá se mi...nabírá lepších a lepších dimenzí. Ještě jako Rehau...

....

PK: Ano, na bývalém hřbitově se nachází momentálně tenisové kurty. A musím uznat, že ty kurty vznikly zrovna na tom místě nebylo zrovna ideální řešení. Proto nový plán města Aše je najít novou lokalitu pro tenisový areál...na hřbitově někdy v budoucnu udělat...územní plán, území vhodné pro nový tenisový areál našel. Teda odsouhlasit zastupitelstvem, najít, kde by nový tenisový areál vznikl a na tom starém...hřbitov normální je směrem na rozhlednu.